

**TED ANKARA KOLEJİ VAKFI
ÖZEL LİSESİ**

**A TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ
UZUN TEZ**

ORTAK PAYDALARIMIZ

Kılavuz Öğretmen: Fatma UĞUR

Öğrencinin Adı: Atakan Eren

Öğrencinin Soyadı: ÖLMEZ

Diploma Numarası: 001129-035

Sözcük Sayısı: 3634

Araştırma Sorusu: Buket Uzuner'in "Yolda" adlı yapıtında yer alan öyküler hangi evrensel değerlere yaslanmıştır?

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	3
GİRİŞ.....	4
1. AİLE BAĞI	
a. Dr. John E. Liho ve Honolulu Uçağı.....	5
b. Müneccim Cemila ve Marakeş Treni.....	6
c. Juan Goytisolo ve Madrid Limuzini.....	7
2. GELENEKSEL DEĞERLER	
a. Dr. John E. Liho ve Honolulu Uçağı.....	9
b. Miyako San ve Hiroşima Uçağı.....	9
c. Müneccim Cemila ve Marakeş Treni.....	10
3. ŞİDDET	
a. Dr. John E. Liho ve Honolulu Uçağı.....	11
b. Miyako San ve Hiroşima Uçağı	12
c. Juan Goytisolo ve Madrid Limuzini.....	13
d. Müneccim Cemila ve Marakeş Treni.....	13
4. ÖZVERİ - İNSANİ DEĞERLER	
a. Dr. John E. Liho ve Honolulu Uçağı.....	14
b. Miyako San ve Hiroşima Uçağı.....	14
c. Juan Goytisolo ve Madrid Limuzini.....	15
d. Müneccim Cemila ve Marakeş Treni.....	15
SONUÇ.....	16
KAYNAKÇA.....	18

ABSTRACT (ÖZ)

Dünyamız, yedi kıtası, yüz doksan beş bayrağı, nefes alıp veren yedi milyar insanıyla inanılmaz bir çeşitliliğe sahne olmaktadır. Bu çeşitlilik bir yandan farklı kültürlerin, farklı insanların varlığına neden oluştururken diğer tarafta insanlar ortak paydalarda buluşabilmektedir.

Birey olarak kendi kültürel gerçekliğimin yanında dünya insanı olmayı hedeflediğim için hazırlayacağım tez çalışmasını bu düşünceme uygun metinlerden seçmek istedim. Buket Uzuner'in "Yolda" adlı öykü kitabında farklı coğrafyalardan beslenen öyküler bir araya gelmiş, ortak paydası olan evrensel değerler bu öyküler yoluyla anlatılmıştır. Yapıtın bu özelliği, tez çalışmama olanak vermiştir.

Tez konumu, evrensel değerlerden seçim ve öykülerin hangi evrensel değerlere yaslandığını inceledim. Çok sayıda sonuca ulaştım da bunlardan "aile", "şiddet", "geleneksel değerler", ve "özveri" temalarını seçtim çünkü bunların insanlığın değişmeyen gerçekleri olarak öykülerde daha baskın yer aldığını gördüm. İncelemem sonucunda insanlık durumlarının farklı kültürlerde de olsa değişmediği gerçekliğine ulaşmış oldum.

Sözcük Sayısı: 134

GİRİŞ

Buket Uzuner'in "Yolda" adlı yapıtı, adının anlamına uygun olarak yazar Buket Uzuner'in farklı zamanlarda ve farklı ülkelere yaptığı yolculuklarda biriktirdiği birbirinden çarpıcı öykülerden oluşmaktadır. Bu öykülerde yazar; gören ve anlatan varlığıyla kendi kimliğini kullanmış, anı ve gezi türünün olanaklarından yararlanmışır.

Anlatılan öykülerin tümü taşıtlarda ve uzak ülkelerin yollarında geçmekte, Buket Uzuner'in yolculukları sürecinde yanında, yöresinde tesadüfen oturan insanların gerçek yaşam öyküleri kurmaca unsurlarına uygun olarak yansıtılmaktadır. Öykülerin adları, yapıtta yer alan bütün anlatılarda odağa alınan kişiler ve yazar anlatıcının bu kişilerle tanışmasında iç uzamı oluşturan uçak, tren, araba gibi araçlardan seçilmiştir. İçerik olarak da farklı kültürlerin ve toplumların tüm insanlık durumlarının en fazla ortaklık oluşturan özellikleri bir araya getirilmiştir.

Bu tez çalışması; öykülerde evrensel değerde önemi olan ve insanın olduğu her yerde rastlanabilecek durumlar ya da temalar odağında hazırlanacaktır. Öyküler; aile bağları, geleneksel değerler, şiddet, özveri, dostluk, metafizik unsurlar, yalnızlık, doğa unsurları gibi çok sayıda temayı ve kavramı içermekle birlikte, çalışma için "aile bağları", "geleneksel değerler", "şiddet", "özveri", temel alınacaktır.

Değerlendirmeye alınacak temalardan "aile" toplumun yapıtaşı olduğundan, içinde bulunduğu topluluğa şekil veren, bireyleri yönlendiren bir kurum olarak yer almaktadır. Aile, İnsan varlığının temel dayanağı olma özelliğini her kültürde korumakta ve ağırlığını hissettirmektedir. "Aile"nin önemi, Yolda adlı yapıtın tüm öykülerinde öykü kişilerinin kurgudaki rollerinin belirginleşmesinde varlığını hissettirmektedir. O nedenle aile teması başlığında bütün öykülere yer verilecek ve bu durum neden sonuç bağlamında incelenecektir. Öykülerde "şiddet", bireylerin yaşam karşısındaki çözümsüzlükleri, böyle durumlar karşısındaki tepkileri biçiminde yer aldığı gibi, daha çok savaşların toplumlar ve bireyler üzerindeki yıkıcı etkisiyle yansımaktadır. Özellikle savaşın neden olduğu şiddet bugün de insanlığı derinden etkilemektedir. O nedenle bu incelemede savaş gerçekliği öykü kişilerinin yaşlansalar bile kapanmayan ruhsal yaralarıyla ele alınacak, her zamanda ve durumda savaşın insanlık dışılığına vurgu yapılacaktır. Toplumların

kendilerine özgü yerleşmiş değerlere sahip olduğu gerçeği öykülerin öne çıkan temalarındandır. Bu yüzden öykü kişilerini toplumdan topluma ayıran ve benzerlikler kadar farklılığıyla etki gücünü hissettiren “geleneksel değerler” teması, aile kavramında olduğu gibi seçilen tüm öykülerin kurguları araç metin olarak kullanılacaktır. Seçilen temalar, ülkeler ve sınırlar değişse de insanın en temel özelliği olarak değişmeden kalanlar çerçevesinde incelenecektir.

Tez çalışması, Dr. John Ekela Liho ve Honolulu Uçağı, Miyako San ve Hiroşima Uçağı, Müneccim Cemila ve Marakeş Treni, Juan Goytisololo ve Madrit Limuzini adıyla belirlenen öyküler yoluyla yapılacaktır.

Bütün bu değerlendirmelerle; insan gerçeğinin, dünyanın neresinde olursa olsun değişmediği, bütün insanların, yaralarını yaşamalarında, çekilen acılarda, sevgiyi yansıtmada, yardımlaşmada ortak duyguda buluştukları sonucuna ulaşılabilecektir.

1. AİLE BAĞI

a. Dr. John E. Liho ve Honolulu Uçağı

Buket Uzuner’in Yolda adlı yapıtından seçilen ilk dört öyküde de “aile” temel bir gerçeklik olarak yer almaktadır. Yazarın yolculuklarında yanında, yöresinde bulunan, öykülerini dinlediği kişiler; birey varlıklarıyla yer alırken aile ilişkilerine de yer verilmiştir. Yansıyan kültürler farklı olsa da değişmeyen, sıcaklığı hissedilen birlik “aile”dir. Öyküler yoluyla yansıtılan aile özellikleri, bireylerinin taşıdıkları sorumluluklar bakımından kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Yapıtın ilk öyküsü olarak yer alan “Dr. John E. Liho ve Honolulu uçağı”nın kurgusunda anlatılan odak figür, kalp cerrahıdır. Yirmi yıldır görmediği arkadaşı Duke üst üste iki kez rüyasına girmiş, gördüğü rüyanın etkisinde kalarak onu bulmak için yola çıkmıştır. Çocukluk ve ilk gençlik arkadaşı Duke’e, anlatılan zamanda olduğu kadar teknolojidenden yararlanılamadığı için ancak Hawai’de yaşayan kardeşi aracılığıyla ulaşabilmiştir. Aynı rüyayı tekrar görmesi üzerine Duke’e telefonla ulaşmış, onun o gün yaşamına son vereceğini öğrenmiştir. Bu durum öyküde merak duygusunu en üst düzeye taşımaktadır.

Bu öyküde rüya gibi fizik ötesi bir gerçeklik yer alsa da ailenin önemine doğrudan göndermeler bulunmaktadır. Hawaii doğumlu Dr. John'un, arkadaşı Duke'ü bulmaya çalışırken yıllardır görüşmediği kardeşi ve annesiyle dolaylı bir nedenle de olsa telefonla görüşmüş olması ve bunu, yazara öyküsünün önemli bir parçası olarak sunması, unuttuğu aile sıcaklığının önemine yüklediği anlamı ortaya koymaktadır. *"Ancak önce kendim gelip Duke ile baş başa görüşmem ve yıllardır ihmal ettiğim annem ve ailemle arayı kapatmam gerektiğini düşündüm."* (Uzuner, 32) Bu öyküde Newyork'ta ünlü ve başarılı bir doktor olarak tanıtılan Dr. John E. Liho, yazarın Türk olduğunu anladıktan sonra ona aynı hastanede çalıştıkları Türk doktorların aile kurumuna bakışlarını kendisiyle karşılaştırmalı olarak aktarmıştır. Kendisinin ailesini ihmal ederken Türk arkadaşlarının her tatil fırsatında çocuklarını alıp Türkiye'ye ailelerini ziyarete gittiklerini anlatmıştır. *"Tanıdığım Türkler bana 'Bizim Türkler seyahati sevmez' derler ama çalıştığım hastanede görevli iki doktor her tatil fırsatında küçük ailelerini alıp, hiç üşenmeden Türkiye'ye büyük ailelerini ziyarete giderler."* (Uzuner, 32) Bu farklılığın yanı sıra öyküde aile yapısının omurgasını oluşturan, nesilden nesle etkileşimin önemli olduğunun altı çizilmiştir. İki farklı kültürde de atalarının kültürüyle tanışmanın ne kadar önemli olduğu anlatılmıştır. *".. çocuklarımla babaanne ve diğer akrabalarıyla, daha önemlisi babalarının kültürüyle tanışma vakti geldi artık."*(Uzuner 32) Yazar, Dr John'la Hawaii uçağında yan yana oturmaktadır ama kocası ve oğlundan oluşan küçük ailesiyle tatile gitmektedir. Bu durum aile bütünlüğünün bir yansıması olarak görünmekle birlikte eşi ve oğlu iki sıra arkada oturan yazarın, oğluya sıcak iletişim kurması Dr John'un dikkatini çekmektedir. Bu durum da Doktor'a annesiyle ilişkisini hatırlatmış, aile bağını ortaya koymuştur. *"Anne oğul ilişkisi çocuk yaşlarda ne kadar güvenli ve güzeldir" dedi özlemle*" (Uzuner, 27) Bu da göstermektedir ki öyküde anne ilişkisi aile bağının temsilcisidir.

b. Müneccim Cemila ve Marakeş Treni

Müneccim Cemila ve Marakeş Treni adlı öykünün kurgusunda anlatıcı konumundaki Buket Uzuner, Kuzey Afrika'nın önemli şehirlerinden Marakeş'te, 'Türkiye'de Kadın Yazar Olmak' konulu konferans için bulunmaktadır. Bu sürede Kuzey Afrika'nın farklı

havası içinde iki arkadaşıyla Kazablanka'ya tren yolculuğu yapmış, trende genç Berberi bir kadın yolcunun çarpıcı öyküsünü dinlemiştir.

Aile kavramı ve ailenin önemi öyküde trendeki kadın Cemila ve annesinin duruşu aracılığıyla işlenmiştir.

Berberi genlerinden dolayı özgürlüğüne sınırsız bağlı odak figür Cemila'nın; okumuş, hemşire olmuş, bağımsız bir yaşam kurmuş olmasına karşın aile bağından kopamayacağını fark etmesi konu edilmiştir. Babasının, annesine aşık olduğuna inanmasına karşın annesini buna inandıramamıştır. Cemila'nın annesi, kocasının kaybolmasının ardından onun aile bağına umursamayıp başka kadınlarla kaçtığını düşünmüş, kocasını öldürmek istemiştir. *“Beni aramasının asıl nedeni de bir hemşire olarak hangi tip bıçağın daha fazla acı çektirerek öldüreceği konusunda danışmaktı yalnızca.”* (Uzuner, 72) Öyküde odak figür Cemila, fizik ötesi duruşu ve okuyanı şaşırtan yaklaşımlarıyla tanıtılmıştır. Babasının kayboluşunun ardından içine düştüğü kötü durum ve ailesine düşkünlüğü önemlidir. Öyküde Cemila'nın babası, annesinin düşündüğü gibi ailesine ihanet ettiği için kaybolmamıştır. Bir alacak borç yüzünden öldürülmüştür. Farklı kültürden olsa da bu öyküde aile bağına önemi, öykü kişinin annesi ve babasının bağlılıkları, daha da ötesi çocukların aileye karşı sorumlulukları ve duyumsadıkları aidiyetler yoluyla ortaya konmaktadır.

“Ama bir gün annemin telefonda ağıtlar yakarak ağlayan sesini duyduğumda ne yaparsam yapayım ailemden bağımsız bir insan olamayacağımı anladım. O adını; hani ne yaparsak yapalım, nereye kaçarsak kaçalım özümüzün bizi yakaladığı, hayatın bir yerinde ve bir zamanında er ya da geç, hepimizin mutlaka başına gelecek olan; o aidiyetimiz ve varlığımızla ilgili kabullenme anı.” (Uzuner, 71)

c. Juan Goytisolo ve Madrid Limuzini

Juan Goytisolo ve Madrid Limuzini adlı öykünün kurgusu, aile bağı temeline dayanmaktadır. Juan Goytisolo; insanın bir ailenin parçası olmasına karşın ölüm, şiddet içeren ani bir olayla insanın her şeyini borçlu olduğu aile düzeninden ayrılabilceğinin simgesi durumundadır. Yapıtı “öksüzlük” olarak yansıyan durum, İspanyol ve dünya

edebiyatının önde gelen yazar ve düşünürlerinden Juan Goytisolo'nun yazar kimliğini oluşturmaktadır. *“Goytisolo'nun bu büyük edebi başarısına rağmen 17 Mart 1938'den beri altmış dokuz yıldır annesine hasret bir oğlan çocuğu...”* (Uzuner, 89)

Buket Uzuner, Juan Goytisolo ve Madrid Limuzini adlı öyküde, Madrid'te Türk ve İspanyol yazarlar buluşması için bulunmaktadır. Bu buluşmada Juan Goytisolo'nun yaşamına ait derin izlere tanık olmuştur. Juan Goytisolo'nun varlıklı ailesi, komünizm karşıtı politikalarıyla ünlü General Franco'ya destek vermiş , fakat kendi elleriyle destekledikleri politikanın zararını görmüşlerdir. Komünistlere atılan bombayla yedi yaşındaki Goytisolo'nun annesi ölmüştür. Öksüz bir yaşam süren Goytisolo, bütün yazdıklarına bu eksikliği yansıtmıştır. Aynı zamanda bu kayıp aileyi temelden sarsmış, aile bütünlüğü zarar görmüştür. *“Baba karısının kayboluşunun yarattığı travmadan hiç kurtulamadı... Kendi öksüzlüğünün sonuçlarıysa ancak daha sonraları ortaya çıkacaktı.”* (Uzuner, 88)

Annesini sebepsiz bir milliyetçi çatışma yüzünden kaybeden Juan Goytisolo, ileri yaşında karısının kaybindan dolayı bir kez daha yıkılmıştır. İçine doğduğu ailenin dağılması yüzünden eksik yaşayan yazar, karısının kaybıyla bu eksikliği katlayarak yaşamıştır. *“Ardından annesinden sonra hayatının belki de ikinci önemli kaybı olan 'hayat ortağı'ndan konuşmak onu hala üzebilir diye tekrar sustum.”* (Uzuner, 86)

Goytisolo'nun öyküsünde aile bağını simgeleyen annenin yeri bütünleyici etkisiyle ve gücüyle yansıtılmaktadır. Bu öyküde yazarın kayıplarının dile getirildiği “Yeryüzünde Bir Sürgün” adlı yapıtından alıntı metinler ‘metinler arasılık’ oluşturmakta ve yansıtılan çarpıcılıkla bütünlük oluşturmaktadır.

“1975'te şair Luis Cernuda'nın dediği gibi, “Küskün bir İspanyol'um” –başka bir şey olamayacağı için İspanyol olan bir İspanyol. Gördüğüm zararın onarılması olanaksız artık; hınçsız, özlemsiz, kendimce yaşayıp gidiyorum işte.”(Uzuner, 93)

Başka bir şey olamayacağı için İspanyol olan Juan Goytisolo annesinin ölümünden sonra ülkesine, bayrağına, toprağına olan tüm güveni, sevgiyi kaybetmiştir. " Juan Goytisolo ve Madrid Limuzini" adlı öyküde aile düzeninin bozulmasının insan kişiliği üzerindeki etkileri incelenmiştir.

2. Geleneksel Değerler

a. Dr. John E. Liho ve Honolulu Uçağı

Buket Uzuner'in "Yolda adlı yapıtında farklı coğrafyaların özellikleri okuyucuya kültürel farklılıklarla yansıtılmıştır. Bu yansıtılarda "Gelenekler" in altı belirgin biçimde çizilmiştir. Geleneksel değerler, yazar Buket Uzuner'in, Hawaii'ye giderken yanında oturan "Dr. John E. Liho'la söyleşisi yoluyla yansıtılmıştır. Öykünün odak figürü Dr. John Hawaii'lidir ve yolculukları sırasında yazara sıkça memleketi hakkında bilgi vermektedir. Ne kadar Teksas'ta düzenli bir yaşam sürüp uzun bir süredir doğduğu yere uğramasa da büyük bir özlemle ve aidiyetle içinde doğduğu kültür hakkında kesitler sunmuştur. "Aloha", "Maloha", "Hang Loose" gibi yerel kavramlarla Hawaii günlük iletişimini özetlemiş; boynuna takılacak olan "lei" veya "hula"nın sevgi, aşk ve özgürlük simgesi olduğunu anlatmıştır; her toplumda olduğu gibi Hawaii kültürünün de canlılığını ve öznelliğini yansıtan bir kimliği vardır. *"Ah, ilk gelişinizde size bir yığın turistik sıkıntılar yaşatırlar. Herkesle 'Aloha'laşmak ve her teşekkürde 'mahalo'laşmak zorunda kalacaksınız. Bir de Hang Loose' durumu var ki, hele bundan da kaçmanız hiç olası değil."* (Uzuner, 23)

Öyküde insan adlarının anlamlarına yer verilmiştir. Bu özelliğin bütün kültürlerde geçerli olması, her toplumun kendi değerlerini insan adlarında yansıtması önemli bir gerçekliktir. *"Ekela, Hawaii dilinde yardım anlamına gelir. Çünkü bizim kültürümüzde yardım çok önemli ve kutsal bir kavramdır."* (Uzuner, 31)

b. Miyako San ve Hiroşima Uçağı

Geleneksel değerler, Miyoka San'ın yaşadıklarının anlatıldığı ikinci öyküde, Japon kültürüne ait ayrıntılar yer almaktadır. Bu öyküde Japon kültürünün bireyi nasıl etkilediği; davranış ve tepkilerine nasıl yön verdiği gözlenebilmektedir. Geleneklere sadık kalma içgüdüğü yazarın rehberi rolünde olan Mitsu'nun iletişim yöntemi ve becerilerine temel olmuştur. Yazar rehberinin misafirperverliğini, kibarlığını, cömertliğini Japon gelenekleriyle açıklamıştır.

“Japon kültürünü sımsıkı saran geleneksel misafirperverliği gereği, son bir kez daha bana kendi pencere yanı koltuğunu buyur etti. Çok incelikli ve cömert olan rehberimi incitmemek için itiraf etmesem de ...”(Uzuner 38)

Öyküde Buket Uzuner ve Miyako San'ın iletişimlerinin başlangıcında Japon kadınının betimlemesi yapılmış; iletişimin devamında ise Japon gelenekleri odak figürün yaşadıkları yoluyla aktarılmıştır. Duyguların belli edilmemesi, özel soruların kibar karşılanmaması, yabancılarla evliliğin mümkünse tercih edilmemesi, Ganjitsu bayramında Şinto Tapınağı'nda yeni yılın uğur getirmesi için edilen dua töreni, bir kızın evlenmeden bir erkekle yaşamasının uğursuzluk getirmesi, Japon geleneklerinin altını çizen örnekleridir. *“Buket San, sizin ülkenizde nasıldır bilmiyorum ama Japonya'da yabancılarla evlilik pek de arzu edilen bir şey değildir.”* (Uzuner, 43)

Öyküde odak figür Miyoka'nın babasının ulusal ve bireysel geçmişin değerlerini savunması, bu konuda tutucu tavrından ödün vermemesi kızının evlilik hayallerini yok etmiştir. Miyako'nun genekleri göz ardı etmemesi, aşkından vazgeçmesi önemle altı çizilecek gerçeklerdir. *“..Phil'e kaçıp onunla evlenecek.. O zaman da ailemi, geçmişimi, kültürümü feda etmem gerekecekti.”*(Uzuner 47) Yazar, Miyako San'ın geleneksel değerleri aşkına tercih etmesini *“Genç bir kızın Hiroşima ve Ann Arbor coğrafyasında aşkı ve gelenekleri arasında çarmıha gerilişi.”*(Uzuner 49) olarak değerlendirmiştir

c. Müneccim Cemila ve Marakeş Treni

Müneccim Cemila ve Marakeş Treni adlı öyküde de farklı bir coğrafyaya ait geleneksel değerler yer almaktadır. Öyküde farklı değerler, çöl cografyasının günlük hayat ve insan özelliklerindeki etkisi gözlenebilmektedir. Tarihinin de getirdiği özelliklerle Marakeş astronomi dalına önem veren bir kültüre sahiptir; bu kültürün günlük yaşama ve turistik öğelere etkisi bulunmaktadır. Öykünün başında gökbilim ve çölün enerjisinden ilham alan hediyelik eşyaların altı çizilmiştir. *“Marakeş'ten adlığımız istisnasız her şeyin altı, üstü ve yanları tek tek elde çizilip boyanmış güneş, ay ve yıldız figürleriyle donatılmıştı...her biri çölün enerjisini parlak renkleriyle, kendilerine dokunan insanlara adrenalini etkisiyle şırınga ediveriyordu.”* (Uzuner, 60)

Öyküde, Marakeş'te kadının toplumsal rolüyle ilgili özellikler bulunmaktadır. Öykü kişisi Cemila, kendi birey dünyasını kurabilmiş bir figür olmasına karşın neleri aştığını, nelere karşı özel yaşam kurabildiğini kendi açıklamalarıyla ortaya koymuştur. “...okul biter bitmez evlenmemi, geleneklere uygun Faslı bir kadın gibi yaşamamı dayattıklarında bağımsız bir hayat kurma isteğiyle bağırma taş basarak onları terk etmiş...” (Uzuner, 69)

Öyküde yabancı kadınların bile kapalı giysiler giymesi zorunluluğu bulunan bir ülke olması yönüyle Marakeş ve diğer Kuzey Afrika bölgesi kadın görüntülerine ilişkin izler bulunmaktadır. Yabancılar için ilginç sayılabilecek bu duruma genel yaklaşılmıştır. “...inanılmaz derecede iri siyah gözlerini hemen bütün Marakeşli kadın ve erkekler gibi simsiyah sürmelemiş, kirpiklerini de simli rimelle boyamıştı. Ellerinin üstü Kuzey Afrika ülkelerinde yaygın olarak gözlemediğimiz gibi kınayla işlenmiş zarif motiflerle süslenmişti.”

Öyküde astronomi ve çölü kaynak alan geleneklerin etkilediği başka bir olgu ise odak figür Cemilla'nın yazara anlattığı yaşam öyküsüdür. Cemila'nın yazara anlattığı öyküsünde müneccimliği, aile geçmişi hakkındadır. Metafizik bir konu olan müneccimliği, bilimsel bir açıklamayla ortaya koyması ve yıldız hareketlerinden yola çıkan bir meslek olduğunu tanımlaması, yerleşik kültürün yansımalarındandır. Berberi olma özellikleri, deve dövüşü, toplumun tütün gibi keyif verici maddelerine saplanmış olması, öykünün diğer toplumsal özellikleridir.

3.ŞİDDET

a. Dr. John E. Liho ve Honolulu Uçağı

Yolda adlı yapıtın tüm öykülerinde şiddet öğelerine rastlamak mümkündür. “Dr. John E. Liho'nun metin kişisi olarak yer aldığı öyküde, Dr. John'un arkadaşı Duke'un intihar etme isteği bir şiddet örneğidir. Yirmi yıldır görmediği arkadaşını rüyasında ilk kez gördüğünde etkilenmiş olmasına karşın unutmaya çalışmıştır. Çünkü bu durum, ünlü bir kalp cerrahının bilimsel kimliğine ters düşecek etki yaratabilmektedir. Gördüğü rüyada, John'un kendisini kurtarmasını isteyen Duke, beyaz köpükler arasında kaybolmaktadır. “Ben, 'Duke sen neden hala büyümedin?' diyerek şaşkın şaşkın ona bakıyordum. Sonra dev bir dalga geldi ve Duke Mokae'nin üzerini örttü.” (Uzuner, 25) Çocukluk arkadaşını

yıllar sonra kaybolurken görmesi John'u derinden etkilemiştir. Ertesi gün aynı rüyayı aynı biçimde görmesi John'u harekete geçirmiş; Duke'ü önce hastane memuresine aratmış, sonunda ona Honolulu'da yaşayan kardeşi aracılığıyla ulaşabilmiştir. Öyküde rüyanın yarattığı şiddet kadar, Dr. John'un Duke'e ulaştığında öğrendiği gerçeklik de derinlikli bir şiddet içermektedir. *"Duke'ü aradığımda telefona oğlu çıktı. (...) Sonra bana duyurarak, oğluna dışarı çıkmasını, benimle yalnız konuşmak istediğini söyledi. Oğlu çıkmış olmalı ki hemen sonra bana şöyle dedi: 'Ekela, ben bu gece intihar etmeye karar vermişim.'*" (Uzuner, 29) Öyküde John'un gördüğü rüyanın şiddetli bir durumu ortaya koymasına kadar sonuçlarının sıcak dostlukları hatırlatması, öykünün önemli bir gerçekliğidir.

b. Miyako San ve Hiroşima Uçağı

Şiddet, Japon Miyako ve İspanyol Yazar Gottisolo'nun öykü kişileri oldukları öykülerde savaş gerçekliğiyle yansıtılmaktadır.

Miyako, Michigan Üniversitesi'nde müzik öğrenimi görmek için bulunduğu süreçte Amerikalı Phil'e aşık olmuş, bu aşk hüsrana ve ayrılıkla son ermiştir. Bu durum başlı başına şiddetli bir durum olmakla birlikte buna neden olan gerçeklik daha fazla şiddet değerindedir. Ailelerin tanışması sırasında Phil'in dedesinin duvarda asılı madalyası her şeyi bozmuş yok etmiştir. Phil'in dedesi Japon kuvvetlerinin Pearl Harbor'a saldırması sonucu kolunu ve bacağını kaybetmiş, madalyayı bunun üzerine almıştır.

Miyako'nun babası, Hiroşima'ya atılan bomba sonucu babasını kaybetmiştir. Bu madalya, iki ülke insanının geçmişi hesap sorarcasına değerlendirmelerine neden olmuştur. Phil'in babasının olumlu ve yapıcı yaklaşımları durumu düzeltmemiştir. *"Japon İmparatorluk Donanması'nın 7 Aralık 1941'de sabah erkenden Hawaii'deki Pasifik Filosu ve Pearl Harbor askeri üslerine karşı düzenlediği saldırıda tek kolunu ve bacağını kaybeden babamın madalyasıdır elinizdeki."*, *"Benim babamsa kurtulamadı. Onu Hiroşima'da öldürdüler."* (Uzuner, 52) Phil ve Miyako'nun aşklarının sona ermesi, Miyako'nun babasının etkisi ve gücüyle Amerika'yı terk etmesi, yaptığı mutsuz evlilik, öyküde savaş gerçekliğinin sonuçları olarak yer almıştır.

c. Juan Goytisolo ve Madrid Limuzini

İspanyol Yazar Goytisolo'nun öyküsü de savaş gerçekliğinin etkisini ortaya koymaktadır. Goytisolo yedi yaşında iken, annesini solcu bir grubun üzerine atılan bomba sonucu kaybetmiştir. Goytisolo'nun ailesi faşist diktatör Franco'yu her yönden desteklemiş, sonunda derin bir acı yaşamıştır. Babası mutsuz bir hayat yaşamış; Goytisolo öksüzlüğünü gerek özel yaşamında gerek yazarlığında derinlikli yansıtmıştır. Bütün dünya yazarın yaşadığı bu eksikliği otobiyografisinden bilmektedir. Bu yapıttan alıntılara, öykü akışı içerisinde yer verilmiş, metinler arasılık yapılmıştır. Bu tekniğin kullanılması, gerçekte var olan öykü kişileri ve uzam özelliklerinin güçlenmesini sağlamıştır. “...bundan sonra benim için bir meçhul olarak kalacak kadın, paltosunu giymiş, elinde çantası, hem bizle hem de kendisi için kesin yokluğuna doğru gidiyordu: silinmeye, boşluğa, hiçliğe doğru... (...) Neden bağıırıp onu geri çağırılmamış, yolculuğundan alı koyamamıştım sanki?” (Uzuner, 85)

d. Müneccim Cemila ve Marakeş Treni

Şiddet olgusu, Müneccim Cemila'nın odak kişi olduğu öyküde yazarın onunla tanışması şiddet ögesi taşımaktadır. Kuzey Afrika'nın, kadın için daha sınırlayıcı olduğu gerçeğine karşı yazarın iki arkadaşıyla Kazablanka'dan Marakeş'e trenle gitmeleri önemlidir. Bu yolculuğun öyküde güvensizlik duygusu uyandırması yanında trende Cemila'nın ilginç ve şüphe uyandıracak davranışlar sergilemesi şiddet ve merak duygusu uyandırmaktadır. “Gila ve Sandra'nın tuvalete gitmek için ayağa kalktıklarını fark edince, Cemila ile baş başa kalacağımı düşünüp yeniden huzursuzlandım.” (Uzuner, 65) Elindeki kafeste çöl tilkisi taşıyan Cemila, bu hayvanın varlığını metafizik unsurlarla açıklamış, kendisinin şaman olarak mesaj taşıdığını belirtmiştir.

Cemila'nın özel bir yaşamı olduğu halde annesinin şiddet yüklü bir sesle onu arayıp, ona babasının bir kadınla Marsilya'ya kaçtığı düşüncesini iletmesi, onu öldürme planları öykünün şiddet içeren özellikleridir. “Öyle öfkeliydi ki Marsilya'ya gidip babamla aşığıni bıçakla keseceğini söylüyordu.” (Uzuner, 72)

Fas uzamında geçen Cemila'nın öyküsünde de diğer öykülerde olduğu gibi anlatı arasına farklı bir metin yerleştirilmiştir. Cemila'nın metafizik özellikler içeren rolüne ve

elindeki kafeste taşıdığı çöl tilkisinin özelliklerini içeren metinlerle metinler arası yapılmış, bu yöntemle uzam özelliklerinin pekişmesi sağlanmıştır. *“Çöl ancak kendine uyum sağlayana yaşam hakkı tanır. Çöle uyum sağlamak, ona boyun eğmek demektir. Kendine kafa tutan hiçbir canlıya acımaz çöl.”* (Uzuner, 64) Görüldüğü gibi bu yöntemle desteklenen ara metinler de şiddet gerçeğine vurgu niteliğindedir.

4. ÖZVERİ- İNSANİ DEĞERLER

a. Dr. John E. Liho ve Honolulu Uçağı

Hiç kuşkusuz özveri, insanı insan yapan en yüce değerlerdendir. Yolda adlı öykülerin tamamında özverinin her kültürde önem taşıdığı görülmektedir. . “Dr. John E. Liho’nun öyküsünde, Dr. John’un arkadaşı Duke’e yardım etme isteğı başlı başına bir özveri örneğidir. Rüyasına girdiğinden sonraki zaman içinde John’un, bütün koşullarını Duke’ü bulmak için harcaması önemli bir yaklaşımdır. *“Ama arattım onu. Çok yoğun işlerimin arasında, karımın doğum günü hazırlıklarının sürdüğü sırada Duke’ü arattım.”* (Uzuner, 27)

Doktor, elde ettiği kariyeri nedeniyle içinden çıktığı topluma ve insanlarına karşı yabancılaşmış olmasına, vakitsizliğine karşın, insani yaklaşımlar içinde olmuştur. Arkadaşının olası sorunlarına karşı özveride bulunmuştur.

b. Miyako San ve Hiroşima Uçağı

Miyako San ve Hiroşima Uçağı öyküsünde yazar Buket Uzuner’in rehberin bütün dikkatlerine karşın yan koltukta oturan Miyako ile iletişim kurması ve onu dinlemek istemesi merak duygusu olarak görülse de insani bir yaklaşım içermektedir.

“Bir yandan Miyako’yu dinlerken bir yandan da Mitsu’nun uyanacağını ve hikayenin en can alıcı bölümünde yarım kalacağını düşünerek endişeleniyor ama başını ve sonunu dinlediğim bu hikayenin kafamda üç dört versiyonunu yazmaktan da kendimi alıkoyamıyordum.” (Uzuner, 44)

Miyako’nun öyküsünde aşk, içerdiği hüznle birlikte yansıtılmıştır. Bu aşk için Phil’in babasının insani yaklaşımları öne çıkmıştır. Kızının güçlü aşk bağı olan hassas bir

konuda duygusal yaklaşımlar ortaya koyan baba bütün şiddetiyle; Phil'in babası da yapıcı yaklaşımıyla insani özelliklerin iki boyutunu yansıtmaktadır. *“Bak dostum, ikimizin de babası zaten çoktan ölmüş gitmiş. Torunlarıysa evlenmek istiyor, bunları unutamam, işimize bakalım, ne dersin?”* (Uzuner, 53)

c. Juan Goytisolo ve Madrid Limuzini

Juan Goytisolo'nun, gerçek yaşamının anlatıldığı öyküde özverili yaklaşımlar vicdan sorunsalıyla birlikte işlenmiştir. Vicdan, öyküde diktatör Franco'nun askeri, Juan Goytisolo'nun annesinin katili Jose Alfonso Primo de Sevilla yoluyla ortaya konmuştur. Milliyetçilik ateşiyle gözü kör olan Franko'nun emir kulu bu asker, iç savaş sırasında Barcelona'yı bombalamış, bunun sonucu Juan Goytisolo'nun öksüz kalmasına neden olmuştur. Bu durum Jose Alfonso'nun içini kemiren suçluluk duygusuna ve onun altmış yıldır hayat enerjisini emen bir vicdan çukuruna düşmesine neden olmuştur. Jose Alfonso bu çırpınışlarından kurtulma yolunun bizzat Juan Goytisolo'dan özür dileyip onun kendisini affetmesi olduğuna karar vermiş ve gerçekleri her şeyi göze alarak Buket Uzuner ve Juan Goytisolo'ya aktarmıştır. Bu itirafın oluşmasında etkin olan vicdanın gücü, itiraf sırasında yerini çaresizlik ve yalvarışlara bırakmıştır. *“Lütfen Sinyor Goytisolo, bu yaşlı günahkara acıyınız! Bu yüce gönüllü sözlerinizle beni daha da güçlütüyorsunuz! Daha lütüfkar, daha cömert olunuz por favor!”*(Uzuner , 91)

Bu öyküde vicdan, yaşlı bombacının içini kemiren acıların itirafı, insanca yaşamaya duyduğu özlem savaş karşıtı düşünceler zıtlığıyla ele alınmıştır. Jose Alfonso Primo de Sevilla'nın taşımaktan yaşam boyu yorgun düştüğü vicdani yük önemli bir insani değer olarak yansımıştır.

d. Münecim Cemila ve Marakeş Treni

Marakeş treninin iç uzam olarak seçildiği Münecim Cemila'nın öyküsünde gerçeklik, metafizik durum olarak değerlendirilebilse de Cemila'nın fedakarlığı önemlidir. İnsanlığa olumlu bir katkı vermeye çalışmaktadır. Bunları yaparken Buket Uzuner'in ürkmesine neden olduğunu düşünse de mesajını ve bilgeliğini yansıtmaktan çekinmemiştir.

“Üçümüzün de onun bizimle aynı kompartımanda seyahat etmesine gönüllü olmadığı her halimizden belli oluyordu, ancak o hiç umursamadan...” (Uzuner, 62)

Sorumlu bir evlat olarak tanıtılan Cemila, iyi bir insan özelliği yansıtmaktadır. Annesinin telefonu üzerine kendi özel yaşantısından özveriyle vazgeçen Cemila, yaşamını insana hizmet amaçlı geçirmektedir.

SONUÇ

Buket Uzuner'in Yolda adlı yapıtında anlatıcı özne yazar dışında bütün figürler farklı uluslardan seçilmiştir. Gezi türü özellikleri de taşıyan öykülerde farklı toplumlara ait insanların farklılıkları içinde benzer değerlerine yer verilmiştir.

Bu tez çalışmasında, öykülerde yer alan konular ve temalarla odağa alınan insanların durumları incelenmiştir. Odağa alınan öykülerde; önceden belirlenen "aile bağları", "geleneksel değerler", "şiddet", "özveri, insani değerler" gibi genel insanlık durumuna vurgu yapan temalar, aynı adlı başlıklarda incelenmiştir.

İnceleme sonunda "aile bağı"nın - Japon Miyoka'nun yaşadığı ve ölecek kadar önemseydiği aşkını kaybettiği için uğradığı zarar dışında- bütün öykülerde öykü kişileri için önemli ve koruyucu duygusallık içerdiği sonucuna varılmıştır. Aile bağının insanı koruyan, yaşamda en önemli dayanak olma özelliği; her ihmal edildiğinde dahi insanı derinden sarsan bir gücü olduğu çok başarılı ve güçlü tanıtılan Doktor John'un duyguları aracılığıyla hissettirilmiştir.

Öykülerde şiddetin geçmiş zamanlarda masum insanların ölümüne neden olduğu gibi, geride kalanlarda da derin acılar bıraktığına tanık olunmuştur. Ortaya konan kurgularda her yaştan ve her kesimden insanın şiddetten etkilendiği, hatta şiddeti uygulayan güçleri ve yöneticileri destekleyenlerin de bundan zarar gördüğü sonucu çıkarılmıştır. İspanya ve dünya edebiyatı yazarlarından Goytisoló'nun ruhundaki eksiklikler ve öksüzlük duygusunun, savaşın yıkıcılığından etkilenen insanları temsil ettiği görülmüştür.

İncelemelerde geleneksel özelliklerin, toplumların genel insanlık değerleri ötesinde farklılık ya da çeşitlilik oluşturduğu gerçeği; farklılıkların korunması gerektiği düşüncesi önem kazanmıştır.

Öykülerde özverinin ve insani değerlerin değişmeyen gerçekliği olduğu sonucuna varılmıştır. Özverinin insanda özellikle bulunması gerektiği, özverinin bir insanlık

durumu olarak bulunması durumunda insanın karşısındaki anlayabileceği ve ona ulaşabileceği düşünölmüştür.

Yazarın belirli dünya gerçeklerini ortaya koyarken anlatım tekniklerinden metinler arasılığa yer verdiği; anlatımında bu farklılığa özellikle gittiği, bununla iletilerini pekiştirdiği görölmüştür.

Tez çalışmasıyla, dünyanın neresinde olursa olsun yaşanan acılarda, aşkın yaşanmasında, insani değerlerin yansıtılmasında, insan gerçeğinin değişmediği, sonucuna ulaşılmıştır. İnsanın duygusal ve düşünsel olarak ortak paydalarda buluştukları gerçeğinin altı çizilmiştir.

Sözcük Sayısı: 3634

KAYNAKÇA

- UZUNER, Buket. Yolda – Turkuaz Kitap 2008